

جلد اول

از

مآثر الامراء

تأليف

نواب مصمم الدوله شاه نواز خان

205

جلد اول

از

مآثر الامرا

تالیف

نواب صدصام الدوله شاه نواز خان

بتصحیح

در درج دانشوری - درج برج هنر پروری - معنی منج معنی شناس
نکته رس والا قیاس - دور بیان عالی خیال - بلند بیفتش بی مثال - خلاق
بدایع معانی - سہائی قوسان معنی رائی - زیب انزای دبستان دانش آموزی
چون پیرای ہوسنان فضائل اندرزی - مورد رحمت خدای کریم

مولوی عبد الرحیم

درس مدرستہ عالیہ کلکتہ

نظر طرف ایشیاٹک

(۸۵) ترجمہ آدہ

۴۴

۴۵

در مطبع اردو گائید

واقع

کلکتہ

در سنہ ۱۸۸۸ع از طبع بجا آمد نو ہر آمد

فهرست مضامین کتاب «مآثر الامرا جاد اول»

صفحات	اذکار
۱	حمد و نعت .. .. .
	تمهید که موافق معنوی ابن نسخه یعنی میر عبد الرزاق الحسینی
۵	الخوارزمی اردنگ آبادی هنگام شروع بقید قلم آورده
	خطبه و تمهید که میر غلام علی آزان بر سر اجزای فراهم آمده
۱۰	ابتداء نوشته .. .. .
	احوال نواب مصمصام الدوله شاه نواز خان خوافی شهید
۱۴	اردنگ آبادی رحمه الله .. .. .
۳۱	دیباچه میر عبد الرزاق بحواله صفحه (۵) .. .. .
۳۲	مقدمه در فهرست کتاب .. .. .
۳۲	حرف الالف هشتاد و پنج (۸۵) ترجمه .. .. .
۳۳	حرف الباء بیست و نه (۲۹) ترجمه .. .. .
۳۵	حرف التاء شانزده (۱۶) ترجمه .. .. .
۳۶	حرف الثاء در (۲) ترجمه .. .. .
۳۶	حرف الجیم هفده (۱۷) ترجمه .. .. .

(جلد اول - آثار الامراء) (۲) (فهرست)

صفحات	اذکار
۴۷	حرف الخاء چهل و چهار (۴۴) ترجمه ..
۴۸	حرف الدال بیست و یک (۲۱) ترجمه ..
۴۹	حرف الذال شش (۶) ترجمه ..
۴۹	حرف الراء هشتاد (۸۰) ترجمه ..
۵۲	حرف الزاء چهار (۴) ترجمه ..
۵۲	حرف العين پنجاه و پنج (۵۵) ترجمه ..
۵۳	حرف الشین پنجاه و چهار (۵۴) ترجمه ..
۵۵	حرف الصاد نه (۹) ترجمه ..
۵۵	حرف الضاد یک (۱) ترجمه ..
۵۵	حرف الطاء در (۲) ترجمه ..
۵۵	حرف الطاء در (۲) ترجمه ..
۵۶	حرف العين سی (۳۰) ترجمه ..
۵۷	حرف الغین هفت (۷) ترجمه ..
۵۷	حرف الفاء پانزده (۱۵) ترجمه ..
۵۷	حرف القاف بیست و نه (۲۹) ترجمه ...
۵۸	حرف الكاف نه (۹) ترجمه ..
۵۸	حرف اللام پنج (۵) ترجمه ..
۵۹	حرف المیم یکصد و پنجاه و دو (۱۵۲) ترجمه ..
۶۳	حرف النون پانزده (۱۵) ترجمه ..

مفردات	اذکار
۶۳	حرف الواو پنج (۵) ترجمه
۶۳	حرف الیاء شش (۶) ترجمه
۶۳	حرف الیاء هشت (۸) ترجمه
• باب الالف •	
۶۴	اسمعیل بیگ دولدی
۶۵	اعتبار خان ناظر
۶۵	افضل خان
۶۷	ادهم خان کوکه
۷۳	اشرف خان میر منشی
۷۵	ابراهیم خان اوزبک
۷۷	آصف خان خواجه عبدالمجید هروی
۸۴	اسکندر خان اوزبک
۸۷	الغ خان حبشی
۸۸	اعتماد خان خواجه سرا
۹۰	آصف خان خواجه غیاث الدین علی قزوینی
۹۳	اعتماد خان گجراتی
۱۰۰	امیر فتح الله شیرازی
۱۰۵	اسمعیل قلی خان ذوالقدر
۱۰۷	آصف خان میرزا قوام الدین جعفر بیگ

(فہرستہ)	(۳)	(جلد اول مآثر الامرا)
مذہبات		انکار
۱۱۵	...	افضل خان شیخ عبدالرحمن
۱۱۸	...	اسلام خان چشتی فاروقی
۱۲۰	..	ابوالفتح خان دکھنی
۱۲۶	...	احمد بیگ خان کابلی
۱۲۶	..	اعتماد الدولہ میروا غیاث بیگ طہرانہ
۱۳۴	...	اعتبار خان خواجہ سرا
۱۳۵	...	ابراہیم خان فتح جنگ
۱۴۰	...	اسد خان معموری
۱۴۲	...	اداجی رام
۱۴۵	..	افضل خان علامی ملا شکر اللہ شیرازی
۱۵۱	...	اخلاص خان حسین بیگ
۱۵۱	...	آصف خان مشہور بہ آصف جاہی
۱۶۰	...	اہتمام خان
۱۶۲	...	اسلام خان مشہدی
۱۶۷	...	اصالت خان میر عبدالہادی
۱۷۲	...	امیر خان میر ابوالہیقا
۱۷۳	...	اعظم خان میر محمد بانر عرف ارادت خان
۱۸۰	..	اعتقاد خان میرزا شاپور
۱۸۲	..	آلہ یار خان

صفحات	(۵)	(آثار الامراء)	(فهرست)
۱۸۵	..	..	انكار
۱۸۵	..	..	احمد خان نيازي
۱۸۸	..	..	آتش خان هديشي
۱۸۹	..	..	آله قاي خان اوزبك
۱۹۱	..	..	الف خان امان بيگ
۱۹۳	..	..	احمد بيگ خان
۱۹۵	..	..	اوزبك خان نذر بهادر
۱۹۸	..	..	اخلاص خان شيخ آلهديه
۲۰۰	..	..	افتخار خان خواجه ابوالدنيا
۲۰۳	..	..	ازادت خان مير اسحق
۲۰۶	..	..	اشرف خان خواجه درخوردار
۲۰۷	..	..	آله وردعي خان
۲۱۵	..	..	اکرام خان سعيد حسين
۲۱۶	..	..	الله يار خان مير توزک
۲۱۷	..	..	اسلام خان مير صياء الدين حسيني بدخشي
۲۲۰	..	..	احتشام خان اخلاص خان شيخ فرید فتح پوري
۲۲۲	..	..	امالت خان ميرزا محمد
۲۲۵	..	..	اهتمان خان شيخ عبد القوي
۲۲۹	..	..	آله وردعي خان عالمگير شاهي
۲۳۲	..	..	اعتقاد خان ميرزا بهمن يار

(جلد اول مآثر الامراء) (۶) (ترمیمی)

صفحات	اذکار
۲۴۱	اسلام خان (رومی)
۲۴۷	اعظم خان کوکه
۲۵۲	افندخار خان سلطان حسین
۲۵۵	آتش خان جان بیگ
۲۵۸	امانت خان میرک معین الدین احمد
۲۶۸	ایرج خان
۲۷۲	اشرف خان میر محمد اشرف
۲۷۴	آغر خان پیر محمد نام
۲۷۷	ازسلان خان
۲۷۷	امیر خان میر میران
۲۸۷	امانت خان ثانی
۲۹۰	ارتقد خان میر ابوالاعلا
۲۹۱	اسمعیل خان مکها
۲۹۲	ابونصر خان پسر شایسته خان
۲۹۳	امان الاء خان
۲۹۵	ابراهیم خان
۳۰۱	احسن خان سلطان حسن
۳۰۳	امیر خان سندهی
۳۱۰	آصف الدوله جملة الملك اسد خان

(جلد اول مائت و الامرا) (۷) (فهرستی)

صفحات	اشارات
۳۲۱	امیر الامرا سید حسین علی خان
۳۲۹	استغاد خان فرخ شاهي
۳۴۶	اعتماد الدوله محمد امین خان چین بهادر
۳۵۰	اخلاص خان اخلاص کیش
۳۵۲	مین خان دکنی
۳۵۷	امین الدوله امین الدین خان بهادر سبزواری
۳۵۸	اعتماد الدوله قمر الدین خان بهادر
۳۶۱	امیر الامرا غازی الدین خان بهادر فیروز جنگ
۳۶۲	ابوالخیر خان بهادر امام جنگ
۳۶۵	ابوالمصور خان بهادر مقرر جنگ
۳۶۸	اصف الدوله امیر الممالک
۳۷۰	اسمعیل خان بهادر هندی
• باب الجاء •	
۳۷۱	دیوام خان خانخانان
۳۸۴	بهادر خان شیبانی
۳۷۷	باز بهادر
۳۹۱	بابا خان قاقشال
۳۹۳	بهادر
۳۹۴	باقی محمد خان

(فهرستی) (۸) (چاند اول سائرا لامرا)

صفحات	اذکار
۳۹۴	پانفده خان مغل
۳۹۶	پیشور خان
۳۹۸	بهادر الملک
۳۹۹	بیوم بیگ ترکمان
۴۰۰	بهادر خان ارزبک
۴۰۱	بیکلمر خان
۴۰۴	بالجو تلیم شمشیر خان
۴۰۵	بے بدل خان سعیدی کیلانی
۴۰۸	باتر خان نجم قانی
۴۱۲	بهرجی زمیندار بکلانہ
۴۱۵	بهادر خان روہلہ
۴۲۴	پردل خان
۴۲۷	باقی خان چیلڈ قلاماق
۴۲۹	بڑوہیراج رائہور
۴۳۱	بہرام سلطان
۴۴۴	بہادر خان باقی بیگ
۴۴۷	بادشاہ قلی خان
۴۵۳	بزرگ امید خان
۴۵۴	بہرہ مند خان

(جلد اول مآثر الامراء) (۹) (فهرست)

صفحات	اذکار
۴۵۸	باقی خان هیات بیگ
۴۶۱	بسالت خان میرزا سلطان نظر
۴۶۲	بدیان خان
۴۶۳	برهان الملک سعادت خان
● باب التاء ●	
۴۶۶	تردی بیگ خان ترکستانی
۴۷۱	تاتار خان خراسانی
۴۷۱	ترسون محمد خان
۴۷۵	تولک خان قوچین
۴۷۸	تردی خان
۴۷۸	ترخان مولانا نورالدین
۴۸۱	تخته بیگ سردار خان
۴۸۲	تاش بیگ تاج خان
۴۸۳	تربیت خان عبد الرحیم
۴۸۵	تہر خان میرزا محمود
۴۸۶	تربیت خان فخرالدین احمد بخشی
۴۹۰	تقرب خان حکیم داد
۴۹۳	تربیت خان بولاس
۴۹۸	تربیت خان میر آتش

(فہرست) (۱۰) (جلد اول مآثر الامراء)

مفہمات	اذکار
۵۰۳	توکتاز خان
۵۰۴	تیغ بیگ خان میرزا گل
• باب الثناء •	
۵۰۵	ثانی خان ہروی
۵۰۶	ثناء اللہ خان و امان اللہ خان
• باب الجیم •	
۵۰۷	جعفر خان تکار
۵۰۹	چقل خان قوزچی
۵۱۰	چکمال
۵۱۱	جانس بہادر
۵۱۲	جہانگیر قلبی خان لالہ بیگ
۵۱۴	جگناتھ
۵۱۶	جان سپاز خان ترکمان
۵۲۰	جادو زار کانتیہ
۵۲۴	جہانگیر قلبی خان شمس الدین
۵۲۶	جکراج عرف بکرماجیت
۵۲۷	جان نثار خان کمال الدین حسین
۵۳۰	جان پھار خان خواجہ بابا

(فهرست) (۱۱) (جلد اول مآثر الامراء)

مفحات	اذکار
۵۳۰	جلال کاکر
۵۳۱	جعفر خان عمدة الملک
۵۳۵	جان سپار خان • پیر بهادر دل
۵۳۷	جان نثار خان خواجه ابوالمکارم
۵۴۰	چورامن جانت
• باب الحماة •	
۵۴۸	حاجي • محمد خان سيستاني
۵۵۱	حسين خان تکرية
۵۵۴	حيدر • محمد خان آخته بيگي
۵۵۷	حاجي يوسف خان
۵۵۸	حكيم • مسيح الدين ابوالفتح
۵۶۲	حكيم عين الملك شيرازي
۵۶۳	حكيم همام
۵۶۵	حسن بيگ خان بن خشي شيخ عمري
۵۶۸	حكيم علي كيلاني
۵۷۳	حاکم بيگ
۵۷۷	حكيم صدرا
۵۷۹	حېش خان
۵۸۳	حيات خان

(جلد اول مآثر الامراء) (۱۲) (فہرست)

صفحات				انکار
۵۸۴	..	..	..	حسام الدین خان
۵۸۷	..	..	..	حکیم حاذق ...
۵۹۰	...	...	...	حقیقت خان
۵۹۱	...	...	...	حسین بیگ خان زیگ
۵۹۳	...	...	...	حسن علی خان بہادر
۵۹۹	..	...	...	حکیم الملک میر محمد مہدی
۶۰۰	...	...	...	حسین خان خورشیدی
۶۰۵	...	...	...	حمید الدین خان بہادر عالمگیر شاہی
۶۱۱	...	...	...	حیدر علی خان بہادر
• باب الخاء •				
۶۱۲	...	...	...	خضر خواجہ خان
۶۱۵	...	...	...	خواجہ جلال الدین محمد خراسانی بھرق
۶۱۸	...	...	...	خواجہ معظم
۶۲۲	...	...	...	خان زمان علی قلی
۶۳۰	...	...	...	خواجہ جهان سروری
۶۳۲	...	...	...	خان عالم چلمہ بیگ
۶۳۵	...	...	...	خانخاں مہتمم بیگ
۶۴۵	...	...	...	خان جهان حسین قلی بیگ
۶۵۳	...	...	...	خواجہ شاہ منصور شیرازی

(فهرست) (۱۳) (جلد اول مآثر الامراء)

صفحات	اذکار
۶۵۹	خداوند خان دکنی
۶۶۰	خواجہ نظام الدین احمد
۶۶۴	خواجہ شمس الدین خوافی
۶۶۹	خواجگی وتمج اللہ
۶۷۱	خواجگی محمد حسین
۶۷۲	خواجہ جهان کابلی
۶۷۳	خسرو بی
۶۷۵	خان اعظم میرزا عزیز کوکے
۶۹۳	خانقازان میرزا عبد الرحیم
۷۱۳	خدمت پوسٹ خان رضا بہادر
۷۱۶	خانچہان لودی
۷۲۲	خان اعظم میرزا برخوردار
۷۳۷	خواجہ ابوالحسن ٹوٹی ملقب بہ رکن العلیقہ
۷۴۰	خان زمان بہادر میرزا امان اللہ
۷۴۸	خواجہ جهان خوافی خواجہ جان نام
۷۴۹	خان دوزان نصرت جنگ خواجہ صابر نام
۷۵۸	خان جهان بارہہ
۷۷۲	خواجہ عبد الہادی
۷۷۳	خوشحال بیگ کاشغری

(جلد اول مآثر الامراء) (۱۴) (فهرست)

صفحات	اذکار
۷۷۳	خواص خان بختیار خان دکه نبي
۷۷۵	خلیل الله خان
۷۸۲	خان دوزان سید مستمون
۷۸۵	خان زمان میر خلیل
۷۹۲	خواجہ عبد الرحیم خان
۷۹۴	خان زمان شیخ نظام حیدر آبادی
۷۹۸	خان جهان بہادر ظفر جنگ کولتاش میر ملک حسین
۸۱۴	خدا بندہ خان
۸۱۶	خان عالم اخلاص خان
۸۱۷	خان جهان بہادر کولتاش ظفر جنگ علی مراد
۸۱۹	خاندوزان امیر الامراء خواجہ عام
۸۲۵	خدا یار خان
۸۲۹	خان زمان میدواتی
۸۳۲	خواجہ عبد الله خان
۸۳۴	خواجہ غای خان بہادر

* بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ *

سدایش بیکران و فدایش بی اندازه مالک الملک را سزد
که آثار پادشاهان نامدار و مآثر امرای کامگار نمونه ایست
از قدرت شامله و ازادت کامله او - فرمان فرمائی که احکام
بالغه اش دل و دست جهانیان را فرا گرفته - هیچ ذره را
بی اقدار جلیل المقدار او حرکتی میسر نیست - در حکم
محکم او هیچ متحرکی را مکنونی مقدر نه - انتظام بخشی که
بساط بسیط را بوجود سلاطین عالی تبار زیب و زینت داده مهد
امن و امن ساخت - و نوپندان بلند مقدار را با تخت نشینان
نسبت جوارح با دل بخشیده واسطه انجام امور عامه برای
گردانیده - نافع الحکمی که بیک لفظ کن عالم عالم مصدومات را
از مکن عدم بعزم وجود آورد - بالغ الحکمی که در خلقت
اشیا جهان جهان لطائف (که صاحب طبعان از دریافت آن بعجز

[۲]

گرا بزد (ردیعت نهان * لراقمه * نظم *

خدایا بحکم تو اندر جهان * زمین ساکن است و دران آسمان
بزرگی ده چن و آدم کوئی * همه شه شهنشاه عالم قوئی
و درود نامحدود بر قافله سالار * که پس از بعثت اتباع احکام
آهی نموده قلمت متابعان و کثرت مخالفان را بنظر در نیارند
و هر گمراهان ضلالت منمش غوایت بنیان تاخمت و تازاج برده
شکستهای متوالره داده جزای اعمال در گذار آنها نهاد - تا آنکه
دین متینش روی عالم را فرا گرفت - و باطراف و اکناف
رسیده تازاج و ردائی یافت * لراقمه * نظم *

محمد شه ملک دنیا و دین * که تیغش بر انداخت بنیاد کین
بخیل رسل جماعه تاج سر اوست * که ختم سری چون نبوت بر دست
و بر آل خیر مال و اصحاب نیک نصاب از باد - که رکن رکن
ایوان حکم زانی و دره از معمور * همه داننی اریند *

اما بعد بر تماشائیان این بازیچه عبرت و ناظران این تماشگاه
اعتبار مخفی نماند - که والد مغفور (اتم این سطور میر
عبد الرزاق (که مخاطب به مصمم الدرله گردیده) در ایام (که
بقطب پوره ادرنگ آباد حالت انزوا داشت) چون در فن میر
خیله آگاهی بهم رسانیده (حتی که احوال سلاطین تیموریه هندوستان
و امرای عهد آنها سر زبانش بود) و در نسب دانی قسمی
مهارتش رسیده (که اکثره نام و احوال فیالکان خود از

[۳]

تصقیق میکردند) برای صرف وقت مشغله اندیشیده بقالیف
 این نسخه (که مشتمل است بر احوال امرای عهد پادشاهان
 مزبور) توجه می گماشت - چنانچه احوال بسیاری از آنها مسوده
 نموده و جمع از تصویب به تبییض برده بود - پس ازان (که
 نواب آصف جاه بر سر عنایت آمده بحضور طلبداشته بکار
 سرکار خود مامور گردانید - و پستتر نواب نظام الدوله شهید دیوانی
 سرکار خود سپرده صاحب اختیار ساخت) اتمام آن نسخه در
 برده التوا ماند - روزه محرر این کلمات ظاهر نمود که نسخه
 خوب تمهید یافته - اگر اتمام می پذیرفت - آن بزرگ بر زبان
 آوردن که تو تمام خواهی کرد - پستتر آن مبرور بوکالت نواب
 صلابت جنگ امتیاز اندرخته آخر سردر هر آن کار کرد - و خانه
 بتاراج آمد - آن اجزا بغارت مردم رفت - بعد از چند سال
 تدری اجزا بدست آمد - میر غلام علی آزاد سلمه الله (که با
 آن مغفور درستی بسیار داشت) آن اجزا را فراهم آورده خطبه
 و تمهید نوشته احوال آن مرحوم ضمیمه ساخت - و پس ازان
 جزوه چند دیگر هم بهم رسید - چون راقم را فرموده آن بزرگ
 بخاطر می خاید همواره بخیال آن سرگرمی داشت - تا آنکه

در سال (۱۱۸۲) هزار و یکصد و هشتاد و دو هجری شروع نموده
 احوال تنه مردم از کتب تاریخ فراهم آورده انضمام ده
 و تمهید (که والد مرحوم در ابتدا خود نوشته - و محرر بر بیانی

[۴]

نقل گرفته بود) و خطبه و تمهیدے (که میر آزاد نوشته) یا چهار
ترجمه (که آن هم معروف قلم میر آزاد است) نیز ثبت نمود *
کتابی (که در وقت تالیف بنظر محرر این سطور بود) بدین
تفصیل است - اکبرنامه شیخ ابوالفضل مبارک - طبقات اکبری
تالیف خواجه نظام الدین احمد - منتخب التواریخ تالیف شیخ
عبد القادر بداینی - گلشن ابراهیمی مشهور بتاریخ فرشته تالیف
محمد قاسم - عالم آرا تالیف سکندر بیگ منشی شاه عباس
داری ایران - هفت اقلیم تالیف امین احمد رازی - زبدة
التواریخ تالیف نورالحق - اقبال نامه تالیف معتمد خان
بخشی - جهانگیر نامه که جذت مکانی احوال درازده ساله
خود نوشته - ذخیره الخوانین تالیف شیخ فرید بهکری - مجمع
الافغانی که کسے برای خانجهان لودی نوشته - پادشاه نامه
تالیف ملا عبد الحمید لاهوری و محمد وارث - عمل صالح تالیف
محمد صالح کذبو - وقائع تفرهات - عالمگیر نامه تالیف محمد
کاظم منشی - مرآت العالم تالیف بختاور خان خواجه سرا - تاریخ
اشام - خلاصه التواریخ که در عهد عالمگیر پادشاه هندوئے نوشته
تاریخ دلکشا مشتمل بر بعضی سوانح عهد عالمگیری که هندوئے نوشته
مآثر عالمگیری تالیف مستعد خان محمد شافی - بهادر شاه نامه
تالیف نعمت خان عالی - لب لباب تالیف خواجیخان
تاریخ محمد شاهی - فتحیه تالیف یوسف محمد خان - تذکره

[۰]

مجمع المفانس تالیف سراج الدین علی خان آرزو - مرآت واردات
تالیف محمد شفیع وارد تخلص - جهان کشا تاریخ نادر شاه
تذکره سرد آزاد و خزانه عامره هر دو مؤلف میر غلام علی آزاد
مرآت الصفا تالیف میر محمد علی برهانپوری - تاریخ بنگاله *

امید از مطالعه کنندگان این کتاب آنست که اگر سهوی با خطائی
بنظر آید در اصلاح کوشند - و بنظر عیب پوش پوشند *

صحیفی نامند که مغفور مجرد جامع این نگارین نامه بذای تقدیم
و تاخیر احوال اشخاص که مذکور اند بر سال فوت قرار داده
چون سال فوت بعضی معلوم نشده بنابراین تا ساله که احوال آنها
نگارش یافته همان سال را بجای سال فوت اعتبار نموده شد *

لله المنة این نامه طرف افزا در سال (۱۱۹۴) یکهزار و یکصد

و نود و چهار هجری باتمام رسید - و تاریخ اتمام از چنین

صورت گرفت *

قلم حدیقه آراسم از بهار سخن * پسند اهل خرد عیش گاه هردانا

سواد کلک بهار آفرین راقم آن * شکست ناز ارم رشک جنه الماوی

۱۱۹۴

د بیبر عقل رقم کرد سال اتمامش * زه ادیب مصاحب آثار الامرا ۱۱۹۴

تمهیدے کہ مولف مغفور این نسخه

ہنگام شروع بقید قلم آورده

از مبادی سن رشد و تمیز با وصف صرف اوقات بمتدارات

[۶]

درسیه شوق بتصفیح میر و تاریخ بود - هرگاه فرمتی دست میداد
 برخی بسرگذشت سلاطین سابقه عبرت فرا میگرفت - و لخته از احوال
 نوئیان بلند مرتبه ^(۲) نذیب میشد - گاه کلام حکما و اصحاب ^(۳) تقی
 بصیرت می افزود - و وقتی موزون سخنان شعرا اهتراز می آورد
 تا آنکه در عشره ثالثه سنین ندامت قرین (که ازان بعمر تغیر رو)
 زمانه بکشاکش ملازم پیشگی افکند - و اوقات به تحصیل معاش
 صرف گردید - پس ازان ترفه و تنعم باشغال دیگر انداخت
 مصاس صفحه نمازد - و آشنائی کتاب از میان رفت - مگر گاه گاهی
 اندیشه لصد اندوختها پیرامون خاطر میگردد - تا ارمغانی
 بنورسان عالم شهود سرانجام یابد - (سا زمانه بزبان حال می سرائید *
 * نظم *

* دماغ برفلک و دل بپای مهر بدان *

* چگونه حرف زخم دل کجا دماغ کجا *

ناگاه از نیرنگی تقدیر و بهوالعجبی (رزگار در سنه (۱۱۵۵) یک هزار
 و یکصد و پنجاه و پنج هزاره و انزوائی روی داد - که بظاهر آبستن
 هزاران تشویش و خلش توهم میشد - لیکن دل رهین فرادان
 آسودگی و آسایش بود این فرصت غیر متصور و فواف
 نامتوق را مغنتم پنداشت - و همان دهرین آرزو سراپای دل گرفت

(۲) در [بعضی نسخه] تنبیه (۳) نسخه [۱] نذیب - یا اصحاب

[۷]

و کهنه تمنا بتازگی گل کرد - اما ملاحظه تجدید ترتیب مانع
تعمیر گردید - چه هر آئینه و روشی (که بخیال میگذشت)
پیشینیان بدان اسلوب دفترها پرداخته اند - و سایر فرق را از
صاحب کمالان معنوی و والا دستگهان صوری رأساً و ضمناً و امالتاً
و تبعاً هم بعنوان بسط و اطناب و هم برسم ایجاز و اختصار
استیعاب و استیفا نموده - و دل بدان نسق نمی گرانید - و از
قبیل اعلام معلوم می شود - که بغتةً بخاطر فرود رفتن که اگر
از آغاز نخستین سال جلوس عرش آشیانی (که نصرت اکبر ازان
مذهبی است) تا زمان حال امرای و الاشان و نوئیقان بلند مکان
(که در نوبت درامت خود برخی به نیروی اقبال و حسن نیت
خیر مال مصدر امور فخریه و مظهر کارهای عظیمه گشته گوی
نیکنامی بستوده انجامی برده اند - و جوتی بدان بروت شوکت
و دستگاه و نخوت مال و جاه بخود سری و گردن کشی و بال
و نکال انداخته) به تانسیق حروف تهجی نگارش پذیرند و در
ضمن احوال مقالات غریبه و حکایات عجیبه و تدابیر صایبه و
کاروانیهای شگرف و فوج کشیهای سترگ و بهادری نمایان
و مردانگی شایسته گذارش یابد و تقریباً کلیات سوانح در صد
ساله سلاطین ستوده غنیم تیموریه هندوستان شکر الله سعیدم
با بسبب کهنه خانوادها ذکر پذیرد هر آئینه بتازه نگارش منفعت
تالیف نقش نو می بخدد - و این نامه را از مولفات دیگران امتیازم

[۸]

بهم می‌رسد - لهذا دل نوی گزین را بدین ترتیب غریب آئین
 داعیه تصمیم یافت - و چهره مقصود بشگرف وجه روی نمود *
 اگرچه درین وقت کتابی موسوم بذخیره الخواقین ^(۳) تصنیف
 شیخ معروف بهکری متضمن احوال امرا بنظر رسید و اکثر
 مطالب آن ضمیمه این نسخه گردید لیکن چون بنای آن بر اخبار
 سماعی مخالف تحقیق اهل این فن بود و ماخذ این نسخه کتب
 معتبره ثقات است رجحان بدیهی و مزین ظاهر بران متحقق
 و ثابت گشت - و چون در عهد عرش آشیانی (که منتهای
 مناصب امارت بذخیزاری گری بود - مگر در آخر درات آن پادشاه
 والا جاه در سه کس بمنصب هفت هزاری پایه عزت برافراختند)
 نوکرین پادشاهی قدری عظیم و منصبها اعتباری سترگ داشته
 بسیاری در تلیل منصبی صاحب جمعیت و دستگاه بوده اند
 بذابری تا پانصدی آنوقت مذکور ساخت - و تا عهد فردوس آشیانی
 و اواسط زمان خلدسگان (که کثرت مناصب و مراتب بمیان
 آمد) تا سه هزاری و صاحب طبل و علم بقید تحریر آردن
 و بعد ازان بذابریساق پرمشاق دکن و افزایش نوکران و کم حاصلی
 ملک آن خلواتها نماند - و رفته رفته این دایره وسیعتر گردید
 چنانچه درین زمانه بی خیر و برکت (که بسا هفت هزاری بهفت

(۴) نسخه [ج] الخوانین (۳) در [بعضی نسخه] پرمشاق *

[۹]

و هشتاد و دو هزار خسارت زندگ و نام اند - و در هر ناعیه و جانب
 بسیاری شش هزاری و پنج هزاری سیلی خور شش و پنج
 چرخ بد سرانجام (بهفت و پنج اکتفا نمود - و بیشتره اسلاف
 (۲)
 (که بزادیه نشینی خمول فرسوده اند) به طفیلی داستان اخلاف
 گرامی رقبه بنام آوری جاوید زندگی اندرختند - و بسیاری اینا
 و احفاد (که از بے شدی بمناسب عالیہ ترقی نکرده) در ذیل نیاگان
 بلند مرتبه فروغ بیان چهره احوال افروخته - و جوهر بذا بر کمال
 از کمالات موریه حسبیه بلا تقید منصب معتبر بنگارش آمد
 و این نسخه جامع کثیر الآثار **بمآثر الامرا** مسمی گردید *
 چون درین دو دهان سلاطین تیموریه برای هر یک از آباء
 سامیه و امهات صافیه لقبی تعیین می یابد (چنانچه صاحبقران مراد
 از امیر تیمور است - و **فردوس مکانی** اشاره بظہیر الدین محمد
 بابر پادشاه - و **جنت آشیانی** عبارت از نصیر الدین محمد همایون
 و **عرش آشیانی** لقب عظیم جلال الدین محمد اکبر است
 و **جنت مکانی** ایما به نور الدین محمد جهانگیر - و **فردوس آشیانی**
 و **اعلیٰ حضرت** هر دو خطاب شہاب الدین محمد صاحبقران ثانی
 شاه جهان است - و **خلد مکان** مراد از نفس نامی محی الدین محمد
 اوزنگ زیب عالمگیر غازی است - و **خلد منزل** قطب الدین

(۲) در [بعضی نسخه] فرموده اند *

[۱۰]

محمد معظم شاه عالم مخاطبها ببهادر شاه است - و والکده ماجده
ورش آشیدانی حمیده باذو بیگم ملقبه بهریم مکانی - و أم مختومه
خلد مکان ارجمند بانو بیگم مخاطب به ممتاز محل - و همشیره کلان
ایشان جهان آرا بیگم مدعو به بیگم صاحبه اند (بذابریں درین کتاب
هرجا ضرورت دای بود بذابریں اختصار بالقاب اکتفا رفت - و بنام
دیگر پادشاهان تصریح بکار آمد - مگر بعضی جا محمد شاه پادشاه را
بلقب فروردس آرامگاه یاد نموده شد *

خطبه و تمهیدے کہ میر فلام علی آزاد ادامه

الک ہر صر اجزای فراہم آمدہ ابتداءً نوشتند

چون نسخه مزبور زاج یافتہ فی الجملة نام شہرتی تحصیل
نمودہ و نیز خطبہ مذکورہ مشتمل بر احوال مولف مرحوم بود
راقم سطور آنرا ضمیمہ کتاب گردانید *

حمد شاهنشاهی کہ اورنگ نشینان سلطنت را رتبہ والای
جهانبانی کرامت نمود - و مسند طرازان امارت را منصب
پیش دستی اس گروہ والاشکوہ مرحمت فرمود - و صلوة و سلام
بر جهان بظاہر کہ نظم و نسق کار امین بچہ رونق پرداخت - و عالم
جن و بشر را بہر خدا داد نبوت مسخر ساخت - و آل
فرخندہ خصال کہ شاہزادہای والایبار اند - و اصحاب تقدس انتصاب
کہ رزوی پالی مقدار اند *

اما بعد این کتابی است ممتاز و کارنامه ایست بی انباز
 تصنیف مورد تأییدات یزدانی جامع کمالات انسانی امیر
 بی نظیر نواب مصمم الدوله شاه نواز خان علیه الرحمة و الرضوان
 که بخاتم سحر طراز بتحریر این نسخه پرداخت - و مدت پنج سال
 باحیای جمع ابزای جنس خود صرف ساخت - مآهران فن اخبار
 و محققان وقائع رزگار می شناسند که مصنف علیه الرحمة چه قدر
 خون از رگ اندیشه چکانیده - و مراتب تحقیق مطالب و تصحیح
 مقاصد بکجا رسانیده - اما ادراف که بتسوید در آمد قریب دوازده سال
 در طاق نمیان ماند - و این طاروس رعدا در کنج قفس بال و پر
 بیفشاند . فرصت دست نداد که مسوده از سواد به بیاض بر آید
 و شب یلدا بصبح عالم افروز گراید - تا آنکه مصنف علیه الرحمة را
 جرئت شهادت چشانند - و نتایج طبع والا را بگرد یتیمی
 نشانزد - خانه مصنف بتاراج درآمد - و کتب خانه بکلم شیوازه
 جمعیت گسیخت - فقیر غلام عالی متخلص بآزان حسینی واسطی
 بلگرامی (که با مصنف علیه الرحمة دوستی لانهایت داشت)
 بر فقدان این کارنامه بی نظیر دستهای افروس برهم مالید - و مدتی
 ریشه سراغ در شش جهت روانید - هیچ گل نکرد که این نسخه
 کجا رفت - و بدست که افتاد - بعد یک سال کامل از شهادت

مصنف علیه الرحمة سررشته تفحص بجائے رسید - و یوسف گم گشته
 چهره پیدائی و نمود - طرفه شگفتگی بهم رسید - و عجب انشراح
 دست داد - فی الفور آستین بترتیب و تبییض این مسوده بر شکمت
 و اوراق پریشان را شیراز جمعیت بر بست - و هرگاه این نسخه هجرت
 از کتب خانہ مصنف علیه الرحمة هجرت نموده جای دیگر افتاد
 از بے احتیاطی اجزاء نسخه یکجا نماند - و حکم اوراق خزان
 بهم رساند - بعد مصنعت تمام اوراق پراکنده فراهم رسید - لیکن
 ترجمه قطب الملک عبدالله خان وزیر اعظم محمد فرخ سیر پادشاه
 (که مصنف علیه الرحمة بقلم داده بود) بمعرض تاف درآمد
 و ترجمه امیر الامرا سید حسین علی خان برادر قطب الملک
 از اول ناقص بدست افتاد - و ترجمه نواب آصف جاه و خلف او
 نواب نظام الدوله شهید مصنف علیه الرحمة خود بتحریر
 در نیاردن - و تنگ چشمی روزگار فرصت نداد - جلالت شان این
 هر چهار امیر آفتاب نظیر ظاهر - و اثبات تراجم اینها درین نامه
 والا قدر از جمله ضروریات - اتفاقاً فقیر تراجم اربعه را در تالیف
 خود سر آزان لباس رقم پوشانیده - ترجمه قطب الملک و نواب
 آصف جاه و نواب نظام الدوله شهید از سر آزان درینجا نقل
 افتاد - و ترجمه امیر الامرا سید حسین علی خان هر قدر که

بدست آمد بحال داشته آغاز آن از سرآزاد انضمام پذیرفت
 و بعضی تراجم دیگر ضروری درین اجزا نیست - مثل ترجمه شیخ
 ابوالفضل صاحب اکبرنامه که عمدگی او حاجت شرح ندارد
 و مصنف علیه الرحمة در انشا تتبع شان او میکند - و ترجمه
 سعدالله خان وزیر اعظم فردوس آشیانی - و مصنف علیه الرحمة
 در بعضی مواضع حواله مطالبی بزبان قلم میدهد - و محل حواله
 ناپیدا است - ازینجا مستفاد میشود که نامه طراز علیه الرحمة
 تراجم عمدگان را در سلک تحریر کشیده - لیکن تندباد حادثه
 بغارت برد - و نیز قلم مصنف علیه الرحمة بعضی تراجم را
 ناتمام گذاشته - هرچه شد شد - و هرچه ماند ماند - اکنون
 کرا دماغ که این تراجم را فراهم آرند - و بالحاق پردازند - و دیباجه
 کتاب مصنف علیه الرحمة خود املا نمود - مگر تحریر حمد
 و صلوة باقی مانده بود - فقیر فقرات حمد و صلوة نوشته مصدر
 ساخت - و درین مقام اول ترجمه مصنف علیه الرحمة ثبت
 میشود - بعد ازان شروع در تحریر اصل کتاب میرود - بعونه
 سبحانه لعلی *

(۲) نسخه [ب] عمده را (۳) نسخه [ب] فقیر در مکان حمد و

صوات آیه قرآنی را تبرکاً تاج عنوان ساخت *

نواب مصدق الدوله شاه نواز خان شهید

خوافی اورنگ آبادی رحمہ اللہ تعالیٰ

نام اصالی او میر عبد الزاق است - و اصلش از اعیان سادات
خواف - جدّ اصالی او میر کمال الدین در عهد اکبر پادشاه
از خواف سرے بھند کشید - و در سلک عمدہ نوکران پادشاهی
در آمد - پسرش میرک حسین در زمان جهانگیری نوکری
درگاہ سلطانی پامتیاز داشت - پسرش میرک معین الدین
مخاطب بہ امانت خان در عهد شاه جهانی بمنصب عمدہ
فوق امتیاز^(۲) برافراخت - و در عهد عالمگیری دیوانی لاهور
و ملتان و کابل و کشمیر بنوبت سرفرازی یافت - و هنگامی
(کہ صوبہ داری ملتان بشاهزادہ شاه عالم نامزد شد) نیابت
صوبہ داری پامانت خان ضمیمہ دیوانی قرار یافت - و او
باتقاضای خطاب خود در کمال امانت و دیانت بسر می برد *
وقتہ در ایام دیوانی حکم سلطانی بنام او صادر یافت - کہ
فلان شخص را روانہ درگاہ باید ساخت - امانت خان آن شخص را
طلبیدہ تکلیف رفتن درگاہ سلطانی کرد - آن شخص گفت اگر شما
کفیل آبروی من میشوید میرزم - امانت خان جواب داد
کہ من بر شخصی کہ با پدر و برادران سلوک چنین و چنان

(۲) نسخہ [چ] اعتبار •

کرده باشد (یعنی عالمگیر پادشاه) اعتماد ندارم - چگونه کفیل
 میتوانم شد - مذهبیان امن خبر را به پادشاه رسانیدند - پادشاه
 در غضب آمد - و از منصب و جایگیر و دیوانی خالصه^(۲)
 عزل کرد - امانت خان ایامی معدود بیکار ماند - آخر پادشاه را
 نقش خاطر شد که این شخص از خدا ترسید - و ملاحظه من
 کرد - همین وصف والا مری شد - پادشاه او را باز فواخت
 و بمنصب و جایگیر و دیوانی خالصه پیرایه امتیاز بخشید
 و نوعی شخصیت او ذهن نشین شد - که در جمیع مهمات قول
 و فعل او را اعتماد کلی بهم رسید - ایامی (که پادشاه در هند
 بود - و صوبه دکن بخانجهان بهادر کوکلتاش عنایت فرمود)
 دیوانی دکن و بخشی گری و رقاع نگاری به امانت خان
 مرحمت شد - او دیوانی را باستقلال تمام کرد - خان جهان
 بهادر اکثر بخانه او می آمد - و او را نظامت ارزنگ آباد هم
 شده بود *

از جمله پسران او چهار کس اعتبار بهم رسانیدند - اول
 میر عبد القادر دیانت خان - دوم میر حسین امانت خان
 که یکی بدیوانی تن و دیگری بدیوانی خالصه سرفروزی یافت
 و نیز امانت خان را حکومت بندرسورت مهور شد - و بعد

(۲) نسخه [ا ب ج] جایگیر و خدمت عزل کرد *

فوت او حکومت آنجا بدیانت خان عزایت شد - و این دیانت
خان پیش از حکومت صورت بدیوانی دکن مامور شده بود
و بعد حکومت سورت در باره بدیوانی دکن سر عزت برافراخت
سیوم میر عبدالرحمن وزارت خان - متخلص بگرامی - او بدیوانی
مالوه و دیوانی بیجاپور سر بانڈی یافت - شعر برجسته میگفت
و دیوانی فراهم آورده - از دست *

* تا قافله سالار جنون فال سفر زد *

* دیوانه ما دامن صحرا بکمر زد *

* دیگر *

* فصل گل آمد و من توبه بیجا کردم *

* چه ستم بر قدح و جور بمینا کردم *

* با زنیگان ز خود زفته سفر دست ندان *

* سیر صحرای جنون حیف که تنها کردم *

چهارم کاظم خان که بدیوانی ملتان سرفرازی یافت - میر

حسن علی پسر کاظم خان مذکور پدر نواب مصمم الدوله

شاه نواز خان است - و نسب نواب مصمم الدوله از جانب مادر

بمیر حسین اسانت خان که بالا مذکور شد میرسد - میر

حسن علی والد نواب مصمم الدوله در عمر بیست سالگی فوت کرد

و فرصت نشو و نما نیافت *

صنعتی نماید که ارلان میرک معین الدین امانت خان مذکور
 بعد کثرت رسید - و محاکم عظیمی ازین قبیله در بلده اردنگ آباد
 آبادی پذیرفت - و دیوانی دکن و اکثر خدمات عمده این
 ممالک باین دردمان تعلق گرفت - و عالی از فیض این خاندان
 بهره اندوخت - دیوانی دکن بعد میر عبدالقادر دیانت خان
 به خانقار علی نقی خان مقرر شد - و بخطاب پدر یعنی
 دیانت خان مخاطب گردید - و بعد وفات او این منصب والا
 بمیرک محمد تقی پسر او تفویض شد - و خطاب وزارت خان
 یافت - و بعد از انتقال او به برادرش میر محمد حسین خان
 تقرر گرفت - میر محمد حسین خان در عهد نواب آصف شاه
 و بعد آن در کمال اعتبار بسمی بود - و آخرها بخطاب بمین الدوله
 منصور جنگ سرفرایی یافت - و او و نواب مصمم الدوله
 در یکرز بمرتبه شهادت فایز شدند *

اکنون باحوال نواب مصمم الدوله زبان قلم را رطب می سازم
 مناقب این امیر به نظیر زیاده از آنست که زبان قلم تقریر
 تواند کرد - یا وسعت قریاس احاطه تواند نمود - حقا که چشم
 روزگار امیر باین جامعیت کمالات ندیده - و سپهر کهن سال
 صاحب دولتی باین حیثیت در میزان نظر نسنجیده - از مغفوران
 نشوونما آثار رشد از نامیده او پیدا بود - و انوار استقبال از همین
 حال جاره می نمود - ولادت او بیست و نهم رمضان سنه (۱۱۱۱)

احدى عشر و مائة و الف در دار السلطنت لاهور واقع شد
 چون اقرباء او اکثر در اردنگ آباد بودند باین علاقه در ريعان شباب
 از لاهور ب اردنگ آباد آمد - در آرائن بمنصبی از پیشگاه نواب
 آصف جاه (طاب ثراه) سرفرای یافت - و بعد چندی بدیوانی
 پادشاهی صوبه برار مامور شد - و مدتی برین عهد قیام نمود
 و بر وجه احسن سرانجام داد - نوعیکه نواب آصف جاه نوبتی
 فرمود - کار میر عبد الرزاق خان نمک دارد - چون محمد شاه والی
 دهایی در سنه (۱۱۵۰) خمسین و مائة و الف نواب آصف جاه را
 بحضور خود طلبید و نواب آصف جاه خلف الصدق خود نواب
 نظام الدوله ناصر جنگ را به نیابت خود در دکن گذاشته عازم
 دارالخلافه شد و محبت نواب مصصم الدوله با نواب نظام الدوله
 گهرا افتاد - نواب نظام الدوله از را بدیوانی سرکار خود و دیوانی
 پادشاهی هر دو سرانرا فرمود - و از هر دو خدمت عمده را
 باستقلال تمام سرانجام داد - و دیانت و امانت را بصرحه
 کمال رسانید *

چون نواب آصف جاه از هند بدکن لوای معارفت برافراخت
 مغربان نواب نظام الدوله را بر سر مخالفت والد بزرگوار آوردند
 داعی نواب مصصم الدوله برین نبود - بلکه تحریض بر موافقت
 مینمود - چون جم غفیر از مغربان هر طرف بودند گفتند نواب
 مصصم الدوله پیش نرفت - روزی که با پدر و پسر جنگ واقع

شد نواب مصمص الدوله بر فیل ردیف نواب نظام الدوله بود
 چون فوج نواب نظام الدوله شکست خورد و مردم آصف جاهی^(۲)
 فیل او را حلقه کردند حوز الله خان نبیره سعد الله خان وزیر
 (که با نواب مصمص الدوله آشنائی داشت) با او گفت - که
 نظام الدوله بخانه پدر میرود - شما کجا میرودین - شرط رفانت^(۳)
 تا وقتیکه باید بجا آوردین - اکنون ازین مهلکه کناره باید کون
 مشارالیه از فیل فرود آمده یکسو شد - و مدتی معاتب نواب
 آصف جاه ماند - و انزوائی^(۴) اختیار نمود - درین ایام پنهانوار و تسوید
 مآثر الامرا اشتغال ورزید - و مدتی پنج سال اوقات برین مذوال
 گذرانید - آخر نواب آصف جاه در پایان عهد خود مطابق سنه
 (۱۱۶۰) ستین و مائده و الف او را از عتاب بر آورد - و بدستور
 سابق بدیوانی برار مامور ساخت - و عنقریب نواب آصف جاه
 در گذشت - و نواب نظام الدوله بر مسند پدر به نشست - و نواب
 مصمص الدوله را از برار طلبیده بدیوانی سرکار خود بدستور
 سابق سرفراز ساخت - و او با استقلال تمام عهد دیوانی را
 (که کارزارت شش صوبه دکن است) سرانجام داد - و چون نواب
 نظام الدوله حسب الطلب احمد شاه فرمانروای هندوستان قصد

(۲) نسخه [۱] مردم آصف جاه (۳) نسخه [ج] نواب نظام الدوله (۴)

در [بعضی نسخه] انزوا اختیار نمود *

[۲۰]

شاه جهان آباد کرد نواب مصمم الدوله را بدکن گذاشت . و وقت
 وداع انگشتری خود را بار عقیقت کرد . و فرمود این مهر
 سلیمانی است . لیکن نواب نظام الدوله تا درباری نوبده (۲)
 بر طبق حکم سلطانی بدکن عطف عمان نمود . و چون ریاست
 نواب نظام الدوله در ملک اراک خرابید و بر مظفر جنگ
 ظفر یافت نواب مصمم الدوله هر چند بنواب نظام الدوله
 عرض کرد که اقامت این آکا^(۳) مصلحت نیست محمد علی
 خان پسر انورالدین خان شاه مت جنگ گوباسوئی را با اتفاق
 فرنگیان انگریز درین ملک باید گذاشت که اینها برای تغذیه
 نصاری فراسیس پهلجهری^(۴) کفایت میکنند نواب نظام الدوله
 گوش نکرد . و بعضی کوتاه اندیشان (که بنابر اغراض نفسانی
 خود اقامت آن ملک میخواستند . و برای مافعت جزوی چشم
 از انتظام کلی پوشیدند) مزاج نواب نظام الدوله را بر سر اقامت
 آن ملک آوردند . تا آنکه گذشت آنچه گذشت *

بعد شهادت نواب نظام الدوله ریاست بمظفر جنگ رسید

(۲) نسخه [اب ج] نرسد - بالف (۳) در [نسخها] آکه بها می نویسد
 اما در کتب لغت آکا بالف آمده (۴) نسخه [ج] نصاری فراسیس کفایت
 میکنند (۵) در [بعضی نسخه] پهلجهری - و در [بعضی] پهلجهری - و در
 [بعضی] پهلجهری - و در [بعضی] پهلجهری *

و ازان ملک عطف عثمان فرمود - و قریب شهر کویبه (۲) رسیده بقتل
رسید - و معاند ریاست بتمکن نواب صلاح جنگ امیر الممالک
خلف الصدق نواب آصف جاه زینمک پذیرفت - و الویه فیروززی
از نواحی کویبه بر سر شهر کرنول رسید - نواب مصمص الدوله
تا اینجا همراه لشکر بود - در کرنول از لشکر جدا شده بر جناح
استعجال خود را بارزنگ آباد رسانید - فقیر محرز ترجمه
فیز با اتفاق وقت با نواب مصمص الدوله از لشکر بارزنگ آباد آمد (۳)
نواب مصمص الدوله بپھر رسیده چندی خانه نشینی اختیار کرد
و نهم رجب سنه (۱۱۶۵) خمس و ستین و مائة و الف
تصد حضور نواب امیر الممالک بحیدرآباد کرد - و بعد وصول
حضور بصوبه داری حیدرآباد امتیاز یافت - و بعد چندی
از صوبه داری معزول شده بارزنگ آباد آمد - و گوشه انزوا
برگزید - تا آنکه نواب امیر الممالک بارزنگ آباد شریف آورد
و چهاردهم صفر سنه (۱۱۶۷) سبع و ستین و مائة و الف نواب
مصمص الدوله را بعطای خلعت و کالت مطاق خود و از اصل
و اضافه بمنصب هفت هزار و هفت هزار سوار و خطاب مصمص الدوله
بر نواخت - و او مدت چهار سال بمنصب و کالت مطلق پرداخت
و بحسن وی و تدبیر مهمات جزوی و کلی را طرفه رونق داد

(۲) یا کویبه باشد (۳) در [چند نسخه] با اتفاق نواب •

[۲۲]

بارصف بے اسبابی طلسمے بر بھکت - کہ عقل عقلا را حیران
 ساخت - چه وقت (که وکالت ہار مقرر شد) سرکار نواب امیرالممالک
 عجب حالتی داشت - کہ از بے زری نوبت بفروخت اثاث البیت
 رسیدہ بود - نواب مصمص الدولہ نوعی حسن ترقی نمود کہ آب رفتہ
 بجوی آمد - و نسق بر ہم خورده باز انتظام پذیرفت - سرکشان
 حلقہ اطاعت در گوش و کج مزاجان غاشیہ راستی بردوش کشیدند
 و امن عجبے در ممالک بہم رسید - و (مایا و برایا در ظلال عدالت
 و انصاف طرفہ آسودگی یافتند - و در عرصہ چہار سال مدت
 وکالت خود جمع و خرج ملک را برابر کرد - می گفت سال آیندہ
 انشاء اللہ تعالی جمع بر خرج می افزاید *

بالجملة بعد تقرر وکالت عنقریب رایات نواب امیرالممالک را
 در اهتزاز آورد - و بازارہ ننبیہ رگھو بھوسا جانب ہرار متوجہ شد
 و رگھورا مالش دادہ پنج لک روپیہ پیشکش برگرفت - و از ہرار
 رو بطرف نرمل کرد - سرپا دار زمیندار نرمل از عہد نواب
 آصف جاہ پای قمر افشردہ مکور فوج سرکار را غارت کردہ بود
 نواب مصمص الدولہ بحکمت عمای اورا مقید ساخت - و ملک
 اورا بضبط سرکار عالی در آورد - و در سال اول از وکالت
 این در کار عمدہ برکری نشانید - و ایام ہرشال در حیدرآباد

گذرانید - و در سال دوم از وکالت سنه (۱۱۶۸) نمان و سئین
 و مائة و الف نواب امیرالممالک را بملاک میسور برد - و از راجه
 میسور پنجاه لک روپیه پیشکش بر گرفت - و اوائل موسم بوشکال
 بحیدرآباد معارفت نمود - درین ایام سلطان دهلی عالم گبر ثانی
 برای نواب مصمم الدوله ماهی و مراتب فرستاد - شخصی
 این مصرعه تاریخ یافت *

۱۱۶۸

* از شاه هند آمد ماهی و هم مراقب *

در سال سیوم از وکالت سنه (۱۱۶۹) تسع و سئین و مائة و الف
 کمک راو بالاجی کرد - بیانش اینکه راو بالاجی شهر سانور را
 محاصره کرد - افغانه سانور حصار شهر را مستحکم نموده
 پای جلالت افشردند - بارها از حصار برآمده مردم مورچال را
 زدند - راو بالاجی عاجز آمد - و استمداد از نواب مصمم الدوله
 کرد - سیدخان الله مثل راو بالاجی (که ممالک دکن و هند را
 بتصرف در آورد) و پادشاه دهلی و ارکان سلطنت را متزلزل
 ساخته) (جوع بنواب مصمم الدوله آورد - و دست بدامن
 استعانت زد - نواب مصمم الدوله نواب امیرالممالک را کمک
 راو بالاجی برد - و لشکر را بسانور رسانید - و مورچال قایم کرد
 و آتش کاری توپخانه بجائی رسانید که افغانه رنگ باختند

(۲) نسخه [ب] شانور (۳) نسخه [ب] و سلطنت اورا *

[۲۴]

و در مصالحه زدند - بعد ازین نواب نظام الدوله در فکر
برانداختن نصاری افتاد *

مخفی نماند که چون نواب نظام الدوله ناصر جنگ برای
دفع مظفر جنگ بملک ارکات رفت مظفر جنگ باعانت نصاری
فراسیس ساکن پهولجهری مصاف داد، شکست یافت - نصاری
به پهولجهری خزیدند - و مظفر جنگ دستگیر شد - باز نصاری با اتفاق
باغنه راه ندر پیمودند - و نواب نظام الدوله را شهید ساختند
و مظفر جنگ را بسرداری برداشتند - نوعی (که راقم ترجمه در سرد آزاد
مفصل بقلم آردن) اینکه پیش ازین نصاری در بنادر مخصوص بودند
و با از حد خود بیرون نمیگذشتند - بعد شهادت نواب نظام الدوله
چیره شدند - و لذت ملک گیری دریافتند - بعضی ملک ارکات را
فراسیس بتصرف درآورد - و بعضی آنلکا را نصاری انگریز فراگرفت
و نیز انگریز بر بنگاله مسلط شد - و تابعه بندر صورت را گرفت
و هلم جرا ابتدای بذای^(۳) تمام نصاری ایست *

القصة بعد شهادت نواب نظام الدوله مظفر جنگ نصاری
فراسیس را نوکر گرفت - و رفیق خود ساخت - و بعد قتل او
نصاری بصیغه نوکری در رکاب نواب اسپر الممالک شدند
و سیکاکل و راج بندری و دیگر مواضع را در جایگیر خود گرفتند

(۲) در [اکثر نسخه] خیره (۳) نسخه [ج] ابتدای تسلط نصاری *

و طرفه افتداریه بهم رسانیدند . که حکم حکم ایشان شد
 موسی بوسی سردار نصاری بخطاب سیف الدوله عمده الملک
 ناصری اندوخت . و حیدر جنگ صاحب اختیار سرکار عمده الملک
 گودید . جنس و فصل حیدر جنگ اینکله نام اصلی از
 عبدالرحمن است . پدرش خواجه قاندر بلخی در عهد نواب
 آصف جاه از بلخ آمده اعتبار پیدا کرد . و موجودار مچهلی بندر
 شد . و محاسبه سرکار بر نه او برآمد . و او در مچهلی بندر
 با بعضی نصاری آشنا شده بود . باین علاقه به بندر بهولجهری رفت
 و در پناه نصاری نشست . حیدر جنگ در آن وقت خود سال بود
 و کوزندور نام کپتان یعنی حاکم بهولجهری از او بسیار دوست
 میداشت . و چون مظفر جنگ رئیس شد کوزندور جمع نصاری را
 بسرداری موسی بوسی همراه مظفر جنگ کرد . و عبدالرحمن را
 (بنابر اینکه جهت جامع بین المسلمین و النصاری است) همراه
 موسی بوسی داد . و چون عبدالرحمن جوهر قابل بود توفیق عظیم
 کرد . و حل و عقد سرکار فرنگی بدست آورد . و باسد الله
 حیدر جنگ مخاطب شد *

الحاصل نواب مصم الدوله بعد انفصال معاملت افانگه سانبور
 خواست که نصاری را از میان بردارد . نواب امیرالممالک باشاره
 نواب مصم الدوله نصاری را از نوکری بر طرف کرد . نصاری
 از لشکر جدا شده راه حیدرآباد گرفتند . و شهر حیدرآباد را

در اختیار خود کرده متحصن شدند - نواب امیر الممالک متعاقب^(۲)
رسیده شهر را محاصره کرد - قریب در ماه محاصره ماند - و جنگها
با هم واقع شد - آخر بنا بر نفاق امیان بصبح انجاءید - و عمده المملک
و حیدر جنگ آمده ملاقات نمودند - و چون در ایام محاصره
انتظام جایگیریات نصاری برهم خورده بود عمده المملک و حیدر جنگ
رخصت گرفته طرف راج بندری و سیکانول^(۳) محاللات جایگیر خود
زخمک بر بستند - نواب مصمص الدوله برشکال در حیدر آباد بسر برد
و در سال چهارم از رکالت سنه (۱۱۷۰) سبعین و مائة و الف
از حیدر آباد درآمد - رام چندر مرهقه از عهد نواب آصف جاه
بهالکی و غیره محاللات توابع صوبه بیدر جایگیریات لکوک در تصرف
داشت - و از بی سابقگی و بی حیثیتی بنقدیم لوازم نوکری
نمی رسید - نواب مصمص الدوله خواست که جایگیریات را از
اندزاع نماید - رام چندر باستعداد اسباب جنگ پرداخت - و حرکت
مذبوحی کرده حلقه اطاعت در گوش کشید - و جایگیریات از سوی
بهالکی بضبط سرکار عالی درآمد - نواب مصمص الدوله اراذل برشکال
با نواب امیر الممالک دارونگ آباد آمد - و درین ایام فوجی را فرستاده
قلعه درامت آباد را محاصره کرد - و از سادات بخاری (که از
عهد عالمگیر پادشاه قلعه دازی را متوارث بودند) قلعه را گرفت

(۲) در [اکثر نسخه] متعاقب رسیده (۳) در [بعضی جا] سیکانول

[۲۷]

بعد ازین فلک شعبده باز ورق گردانی آغاز کرد . و در شکست نواب مصمص الدراره کمو کین بر بست - و آن همه عقل و هوشی که داشت ازو باز گرفت *

مجددلا شرح واقعه ایذکه . زرمشاهری سپاه سدار بر ذمه سرکار بود . مغویان سپاه را برغلانیدند . سپاه هذکامه تقاضا برپا نمودند نواب مصمص الدراره اگر قصد میکرد بسرانجام در لک درپیه این فتنه فرود می شست . چون وقت زوال دولت رسیده بود اعتنا نکرد . بتاریخ ششم ذی القعدة سنه (۱۱۷۰) سپهین و مائة و الف مردم سپاه نواب شجاع الملک بسالمت جنگ خلف نواب آصف جاه را از خانه برآوردند بدش نواب امیر الممالک بردند . و خلعت و کالت مطلق از عزل نواب مصمص الدراره دهانیدند . طرفه باوای عام شد . و او باش و بازاریان شهر غلو کرده خواستند که بر خانه نواب مصمص الدراره ریزند اما اسبابی بظهور آمد که تا شام باوای در توقف افتاد . شب اهل بلوی متفرق شدند . نواب مصمص الدراره اندیشید که فردا اگر یورش نمایند با آقا مقابل شده نمی توان جنگید . بهتر آنکه کناره باید کرد . نیم شب احوال و ائصال فروری بر اخیال بار نمود و خانه را با امتعه لکوک و اقسام نفائس و تمسوقات را گذاشت و با جمیع اهل بیعت ذکور و انات قصد قبعه در لئابان کرد . از رفقاء او قریب پانصد کس سوار و پیاده حق رفاقت بجا آوردند . مشعلها

روشن کرده مملع از خانه برآمد - و در بظفر دروازه حصار شهر پناه
 آورد - محافظان ظفر دروازه قاب اقامت نیاروده رو بفرار نهادند
 قفل دروازه شکسته از دروازه شهر پناه برآمد - و قریب بصبح هشتم
 ذی القعدة سنه (۱۱۷۰) سبعین و مائة و الف بدولت آباد رسید
 بعد رفتن او بقلعه اثاث البیت از قدری بتاراج غارتگران رفت
 و اکثر بضیط سرکار عالی در آمد - بعد چند روز فوجی از سرکار تعیین شد
 و قلعه دولت آباد را محاصره کرد - و جنگها در میان آمد *
 نواب مصمم الدوله بشمائل رضیه و خصائل مرضیه متعلی بود
 اما گاه باشد که حق تعالی نظر کردهای خود را از نظر خلق می اندازد
 و برای رفع مرائب آخری در دار الامتحان دنیا ببلای مبتلا می سازد
 مصداق این معنی در نواب مذکور مشاهده افتاد - که با آن فضائل
 و شمائل جمیع خلائق امیر و فقیر و درباری و بازاری از برگشتند
 و جز بگیری و بخش حرفی بر زبان نمی آوردند - اگر کسی هر چاد^(۲)
 وفا قایم بوده دوستی او را بحال داشت کجا یارا که دم زد
 یا سلسله تلاش جنباند - فقیر تنها خود را بر آشوب قیامت زد
 و نظر از مخالفت تمام عالم برداشتم - و با نواب شجاع الملک
 ملاقاتها نموده بغای مصالحت گذاشتم - و برای تمهید قواء
 اصلاح و تسخیر مبانی آشتی مکرر بقلعه رفتم - و بچه سحر پرداز

و انصون کاری محاصره قلعه را بر خیزانیدم - و هتوز شرط
 مصالحه با تمام نرسیده بود که نواب نظام الدوله ثانی ناظم صوبه بهار
 از ایلچپور بهارنگ آباد تشریف آوردن - و نواب امیرالممالک او را
 بمنصب والای ولی عهدی خود مخصوص ساخت - و بنظام الملک
 آصف جاه مخاطب گردانید - نواب آصف جاه ثانی راقم ترجمه را
 طلبیده باستمالک نواب مصمم الدوله مامور ساخت - و طومار
 مطالب او را موافق استعدا دستخط فرموده حواله فقیر نمود
 طومار را گرفته بقلعه رفتیم - و او را سرگرم ازاده حضور ساختیم - نواب
 آصف جاه سرداران عمده را باستقبال فرستاد - نواب مصمم الدوله
 غره (بیع الاول سنه ۱۱۷۱) احدی و سبعین و مائة و الف از قلعه
 برآمده در ظاهر قلعه با سرداران استقبال ملاقات نمود - و همان روز
 ملازمت نواب آصف جاه ثانی و نواب امیرالممالک حاصل کرد
 و مورد انواع مواحم گردید *

درین ایام بالاجی زار بهارنگ آباد مخالفت قریب اوزنگ آباد رسید
 و بهواس زار پسر خود را مقدمه الجیش کرد - و راجه
 رام چندر (که از موطن خود بعزم حضور نواب امیرالممالک
 بسندکهری کورهی اوزنگ آباد رسیده بود) مرهه او را درانجا
 محاصره نمود - و قافیة او را تنگ ساخت - نواب آصف جاه
 از اوزنگ آباد بسندکهری نهضت فرمود - و رام چندر را از درطه

[۳۰]

هلاکت خوا رهانید - و در عرض راه محاربات عظیمه بوقوع آمد
 نواب آصف جاه داد شجاعت و جگر داری داد - و جمع کثیر^(۲)
 اعادی را بشمشیر آتشبار سپید مجمر ساخت - نواب مصمص الدوله
 درین نهضت ملتزم رکاب بود - درین اثنا خبر آمد که صمد الدوله
 موسی بوسی و حیدر جنگ از کار جایگیریات خود فراغ حاصل
 کرده قصد حضور نواب امیر الممالک دارند - و بحیدر آباد
 رسیدند - و حیدر جنگ نواب مصمص الدوله را متواتر خطوط^(۳)
 نوشت - و آن قدر مراتب اخلاص بمعرض اظهار درآورد که
 مشارالیه را بر اخلاص او اعتماد کلی بهم رسید - و از مکر و بیم
 غفلت تام روی داد - و لشکر فیروزی از سغد کبیر سعادت نموده
 در حوالی شاه گنده رسیده بود که حیدر جنگ بحضور رسید
 و لشکر بهیمنت مجموعی بازرنگ آباد آمد - و سواد شمالی
 شهر متخیم شد *

نواب مصمص الدوله زمام اختیار خود را بکلی بدست
 حیدر جنگ سپرد - و او براه چابکوسیها در آمد - و دامه از مکر
 و فریب پرچید - هر چند آشنایانی که بر خداع او آگاه شدند
 بصراحت و کفایت بنواب مصمص الدوله خبر کردند باور نمود
 و تکیه بر اخلاص دشمن نموده خیر خواهی آشنایان را در میزان

---

(۲) نسخه [ج] جمع اعادی را (۳) نسخه [ج] خط نوشت *

اعتبار نساجد - تا آنکه بتاریخ بیست و ششم رجب سنه (۱۱۷۱)
 احدى و سبعین و مائة و الف نواب امیر الممالک بسیر باغ بیگم
 واقع اوزنگ آباد تشریف برد - و حیدر جنگ ماده خداع
 آنجا مهیا ساخت - نواب مصمص الدوله و نواب یمین الدوله
 که بالا مذکور شد حسب الظلم در باغ بیگم رفتند - هر دو را
 نظر بند کردند - و بلشکر برده هر کدام را در خیمه علیحده
 جای دادند - و میر عبدالعزیز خان و میر عبدالسلام خان و میر
 عبد النبی خان پسران نواب مصمص الدوله را بجز طلبیده با پدر
 در یک خیمه مقید ساختند - و در ^(۲) خیمه محافظان نصاری
 نشینند - و خانه نواب مصمص الدوله را در بازه آنچه جمع شده بود
 بغارت بردند - و مستورات سادات را از خانه اخراج نمودند
 و اقربای نواب مصمص الدوله را و متوسلانی که فی الجملة استطاعتی
 داشتند آنها را در تید شدید کشیدند - و زرها گرفتند - و ستم
 بر سادات گذشت که واقعه کربلا بتازگی صورت گرفت *

الحاصل این حرکات بر حیدر جنگ مبارک نیامد - نواب
 آصف جاه ثانی درین فکر افتاد که نقش همتی ابرا از صفحه روزگار
 بشوید - وجهش اینکه حیدر جنگ با نواب مصمص الدوله نقض
 عهد کرد - و اطمینان ازو برخاست - وجه دیگر اینکه حیدر جنگ

[۳۲]

ارل نواب آصف‌چاه را بے پروا بال ساخت - بعد ازان بقید نواب
مصمصام الدوله پرداخت - بیادش اینکه نواب آصف‌چاه فوج سنگینه
از برار در رکاب آورد - و زنی و فتنه مهمات ملکی و مالی در قبضه
اقتدار خود کرد - حیدر جنگ دید که با وصف نواب آصف‌چاه
نقش تسلط من در سمع نمی‌تواند نشسمک - در شکست نواب
آصف‌چاه افتاد - و بانواع حيله سازي فوج را از نواب جدا ساخت
و زرسپاه هشتک لک رویه از نون خود تسایم نمود - و نواب را
تذبا ساخت - بعد ازان نواب مصمصام الدوله را مقید کرد - و خاطر
خود را از هر دو طرف جمع نمود - و خواست که نواب آصف‌چاه را
ببهبانگ صوبه دارمی حیدرآباد بحیدرآباد فرستد - و در قلعه
گلکنده نگاه دارد - و میدان را برای جولان خود خالی سازد
و ندانست که تقدیر بر تدبیر می‌خزد *

هیوم رمضان قریب باسئوا سنه (۱۱۷۱) احدی در سبعین
و مائة و الف حیدر جنگ در خیمه نواب آصف‌چاه آمد
نواب آصف‌چاه پیشتر با مشیران خون مخفی قتل حیدر جنگ
قرار داده بود - حضار معقل خاص حیدر جنگ را گرفته ذبح کردند
و نواب آصف‌چاه بر اسب سوار شده از لشکر تنها برآمد - و این همه
توبخانه فرنگ در مقام حیرت معطل ماند - و جرأتی نمود
که کارنامه رستم و افراسیاب را منموخ ساخت - از مذبح شد
حیدر جنگ عمده الماک موسی بوسی و دیگر اعیان لش